

riliş dergisinde yazı ve şiirleri yayımlanan Eroğlu dergide imzası en çok bulunan yazardır, derginin içeriğinin belirlenmesinde de en önemli pay sahibi bir isimdir. Yayın politikası bakımından *Yönelişler*, Necip Fazıl Kısakürek'in *Büyük Doğu* ve Sezai Karakoç'un *Diriliş* dergilerinin sanat ve düşünce çizgisini sürdürmüştür.

12 Eylül 1980 darbesinin ardından yayın hayatına başlayan derginin ilk sayısında "Sunu" başlığı ve "Yönelişler" imzasıyla çıkan yazıda içinden geçilen çetin şartlarda özellikle kültürel asimilasyona karşı bir tavır geliştirme ihtiyacı belirtilir ve bu amaçla Türk edebiyatının inceleneyeceği, eski Türkçe edebiyat metinlerinden örnekler verileceği, çağdaş kültür değerlerini ve anlayışını tanıtıcı, bilgi aktarıcı, "rastlantıya yer bırakmayacak" ve özellikle Batı dışındaki etnik ve dilsel toplulukların kültürünü yansıtan çeviriler yapılacağı vurgulanır. Telif yazılarda ve sanat eserlerinde yazarın özgürlüğüne müdahale edilmeyeceği belirtilir. Bu anlayışın derginin yayın hayatı boyunca etkili olduğu görülmekte, derginin bütün sayılarında belirli bir düzenin gözetildiği dikkati çekmektedir. İlk sayıdan son sayıya kadar yazıların sıralanışı telif veya tercüme oluşu ile türlere göre belirlenmiştir. Buna göre ilk yazı veya şiir o sayının öne çıkarılan metni niteliğini taşıyan şiirler, hikâyeler, deneme-eleştiri türünden yazılar, klasik Türk-İslâm eserlerinden özgün metinler ve çeviriler sıralanır. En sonunda ise yeni yayımlanan kitapların kısa tanıtımları yer alır.

Derginin ilk göze çarpan özelliklerinden biri dönemin şiir ortamında merkezî bir yer edinmiş olmasıdır. Özellikle genç şairler için bir okul niteliği taşımıştır. Türk şiirinde sonradan "seksen kuşağı" diye adlandırılan şairlerden bazılarının eserlerini ilk defa burada yayımlamalarının yanı sıra daha önce başka dergilerde şiirleri çıkan şairlerin de bu dergide yazdıkları şiirlerde belirgin bir değişiklik görülmesi bunun göstergesidir. Osman Konuk, İhsan Deniz, Hüseyin Atlansoy, Necat Çavuş, Yılmaz Daşcıoğlu şiirlerini ilk defa *Yönelişler*'de yayımlamıştır. Böylece 1970'li yıllarda politik atmosferin etkisi altında kalarak estetik değerlerden uzaklaşan şiir ortamının değişmesinde, poetik niteliklerin şiirde yer almasında derginin önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Bunda dergi çevresinde meydana gelen politik tavırdan ziyade edebî tutumun öne çıkarıldığı hava etkili olmuştur. Nitekim şiirlerle beraber şiir üzerine yazıların da bu tutumun ortaya çıkmasına yönelik bir dikkat içerdi-

ği görülmektedir. Bu etki gittikçe genişlemiş, böylece dergi 1980'li yılların ilk yarısında Türkiye'de şiirin odaklarından biri durumuna gelmiştir.

Dergide şiir üzerine yazılan Ebubekir Eroğlu'nun "İşaret Çocukları ve Sonrası", "İmgeyi Boşlayan Şiir", "Âmentü ve Öncesi", "Modern Türk Şiirinin Doğası"; İlhan Kutluer'in "Şiir Sözcüğünün Semantik Alanı"; Mehmet Ocaktan'ın "Şiirin İmgeselliği ve İdeolojik Söylem"; Orhan Okay'ın "Necip Fazıl Kısakürek: Poetikası ve Şiiri", "Bâkî'nin Kanûnî Mersiyesi'ne Dair"; İhsan Deniz'in "Metafiziksiz Şiir"; Yılmaz Daşcıoğlu'nun "İmge ve Hikmet" adlı yazıları dikkati çekmektedir. Bunların yanı sıra Adnan Tekşen, Recep Duymaz ve Osman Bayraktar'ın Türk şiiri, roman ve hikâyesi üzerinde incelemeleri; Şakir Kocabaş, İlhan Kutluer, Yüksel Kanar ve Mustafa Armağan'ın felsefe ve bilim alanında yazıları bulunmaktadır.

Şiirde olduğu gibi yazar kadrosunda da kendi içinden birçok imza çıkaran *Yönelişler*'in özellikleri arasında daha önce *Hareket* dergisinde yazan Orhan Okay'ın uzun bir aradan sonra İstanbul basınında görünmesi, felsefe ve mantık alanındaki yazılarıyla dikkati çekecek olan Şakir Kocabaş'ın yazılarını ilk defa *Yönelişler*'de yayımlaması ve Mustafa İsen'in eski Türk edebiyatıyla, Abdullah Uçman'ın yeni Türk edebiyatıyla ilgili yazıları sayılabilir. Aynı şekilde *Mavera* dergisinin önde gelen isimlerinden Cahit Zarifoğlu ve Rasim Özdenören dergide şiir ve yazılarıyla yer almıştır. Çeviri yazılarda ise gerek Türk-İslâm kültürünün geçmiş dönemlerindeki yazarlarından teorik niteliği olan metinlerin, gerekse Batı edebiyat ve düşünce dünyasından çevrilen yazıların belirli bir bilinçle seçildiği dikkati çeker. Özellikle tezkirelerin önsözlerinin günümüz Türkçe'si ile aktarılması, klasik şiir anlayışının çağdaş edebiyatın dikkatine sunulması bakımından önemli bir girişim olmuştur. Batı'dan yapılan çevirilerde de aynı özen gösterilmiştir. Roland Barthes, Jorge Luis Borges, Georges Jean, Karl Raimund Popper, Ezra Pound eserlerinden çeviriler yapılan isimler arasında yer alır.

Yukarıda sayılanlardan başka dergide imzası görülen şair ve yazarlardan bazıları şunlardır: Mustafa Kutlu, Mehmet Doğan, Muzaffer Budak, Mehmet Yazgan, Tahsin Sınav, Osman Özcan, Şakir Kurtulmuş, Seyfeddin Manisalıgil, Mehmet Çağlayan, Adnan Özer, Mustafa Ruhi Şirin, Cahit Koytak, Vural Bahadır Bayrıl, Sey-

fettin Ünlü, Cafer Turaç, Ali Haydar Haksal, Ahmet Kot, Orhan Alkaya, Arif Ay, Cevdet Karal, Süleyman Portakal, Kâmil Doruk, Âlim Kahraman, Lâle Müldür, Kemal Sayar, Mehmet S. Fidancı, Gıyasettin Ekici, Bedri Gencer, İ. Serhat Canpolat, Serap Ural, Müslüm Batuk, Ali Dölek, Adem Turan. Derginin 5. sayısında (Ağustos 1981) Mehmet Kaplan, Attila İlhan, Selim İleri, Mustafa Kutlu, Enis Batur, Ebubekir Eroğlu, Yaşar Kaplan, Mustafa Miyasoğlu ve Aytunç Altındağ'ın cevaplarına yer veren "kaynaklanma" adıyla bir soruşturma yapılmış, 25. sayı (Temmuz 1983) o yılın Mayıs ayında ölen Necip Fazıl Kısakürek için özel sayı olarak çıkarılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Erdal Doğan, *Edebiyatımızda Dergiler*, İstanbul 1997, s. 132-135; Servet Tiken, *Ebubekir Eroğlu'nun Şiiri* (yüksek lisans tezi, 2007), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Gökay Durmuş, "Yönelişler Dergisinde Tenkid", *Türkoğlu Kültürü*, II/3, Erzurum 2009, s. 133-156.

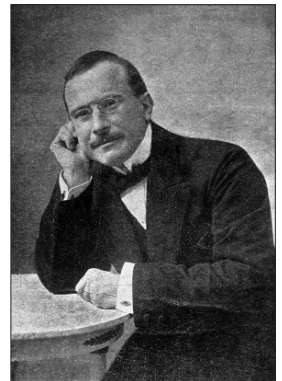
YILMAZ DAŞCIOĞLU

YÖNTEM, Ali Canip

(1887-1967)

Edebiyat tenkitçisi, şair ve yazar.

Haziran 1887'de İstanbul'da doğdu. Babası Evkaf Nezâreti memurlarından Halil Sâib Bey, annesi Anapa müftüsü İslâm Efendi'nin kızı Hafize Nûriye Hanım'dır. Üsküdar'daki Gülfem Hatun Mektebi'nde başladığı öğrenimini Toptaşı Askerî Rüşdiyesi'nde sürdürdü. Rüşdiyeyi bitirince iki yıl kadar Selâmsız'daki Fransız Mektebi'nde okudu; babasının Selânik'e sürülmesi üzerine oradaki Mülkiye İdâdisi'ne girdi. Bir ara İstanbul'da Mekteb-i Hukûk'a devam ettiyse de aynı mektep Selânik'te açılınca son sınıfa kadar burada okudu. Bu sırada Selânik İttihat ve Terakkî Mektebi'nde ve Ziraat Mekteb-i Âlîsi'nde ders

Ali Canip
Yöntem

YÖNTEM, Ali Canip

verdi. 1909'da kurulan Fecr-i Âtî topluluğuna katıldı, topluluğun Selânik'te muhabir üyeliğini yaptı. Balkan Harbi'nin başında İstanbul'a döndü (1911). 1912'de Çanakkale Sultânisi'nde edebiyat ve felsefe hocalığına başladı. Ertesi yıl görevi İstanbul'daki Gelenbevi Sultânisi'ne nakledildi. 1914'te Dârülmualimîn-i Âliye edebiyat hocalığına getirildi. 1917-1918'de Dârülfünun'da teşkil edilen, lise kitaplarını hazırlamakla görevli komisyona üye seçildi. Dârülfünun Edebiyat Fakültesi'nde Türk edebiyatı dersleri verdi (1919). 1920'de Trabzon Sultânisi müdürlüğüne, arkasından Giresun maarif müdürlüğüne ve Maarif Vekâleti müfettişliğine tayin edildi. 1923'te kendi isteğiyle edebiyat hocalığına döndü ve Kabataş Lisesi ile İstanbul Erkek Öğretmen Okulu'nda edebiyat dersleri verdi. Bu sırada kütüphaneleri tasnif etmek üzere kurulan komisyonun başkanlığını yaptı. 1927'de tekrar maarif müfettişliğine getirildi. 1934'te Ordu'dan milletvekili seçildi. Aynı yıl Türk Dili Tedkik Cemiyeti merkez üyesi, Tarih Encümeni ve ardından Türk Tarih Kurumu üyesi oldu. 1943'te İstanbul Edebiyat Fakültesi Türk Edebiyatı Bölümü'ne öğretim görevlisi olarak tayin edildi. 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'den Bursa milletvekili seçildi. 26 Ekim 1967'de İstanbul'da vefat etti, mezarı Sahrayıcedid Kabristanı'ndadır.

Henüz on beş-on altı yaşlarında iken şiire ilgi duyan Ali Canip önce Muallim Nâci'nin tesiri altında gazel tarzında şiirler yazmış, daha sonra o günkü edebiyat dünyasına hâkim olan Edebiyat-ı Cedîde tarzına yönelmiştir. İlk şiirlerini Selânik'te çıkan *Kadın* (1908-1909) ve *Bahçe* (1909) dergilerinde yayımlamış, Fecr-i Âtî topluluğuna mensup olmasına rağmen bu grubun edebî eğilimlerini benimsememiştir. Aruz vezniyle yazdığı şiirlerde Türkçe'yi bu vezne uydurmakta başarı göstermiştir. Ali Canip'in, *Genç Kalemler*'den (1911) başlayarak *Türk Yurdu* (1915) ve *Yeni Mecmua*'da (1917) yayımladığı hece vezninde şiirlerle Beş Hececiler'e takip edecekleri yolu gösterdiği kabul edilir. 1910 yılında Selânik'te çıkmakta olan *Hüsn ve Şiir* dergisinin adı *Genç Kalemler*'e çevrilince Ali Canip Ziya Gökalp ve Ömer Seyfeddin'le temas kurarak onları da derginin yayımına katılmaya ikna etmiş, böylece "yeni lisan" hareketinin üç ismi bir araya gelmiş, derginin ilk sayısında yer alan beyannâme ile Millî Edebiyat akımı başlamıştır. *Genç Kalemler*'de millî edebiyat meselesi üzerine çeşitli makaleler yazan Ali Canip, Türkçe'ye Arapça ve Farsça'dan

giren tamlamalarla dil bilgisi kaidelerinin kullanılmaması ve yazı dilinde İstanbul Türkçesi'nin esas alınması konularında M. Fuad Köprülü, Cenab Şahabeddin ve Süleyman Nazif'le tartışmalara girmiştir. Polemik türündeki yazılarında Yektâ Bâhir takma adını kullanan Ali Canip, dergi kapanınca "Millî Edebiyat Meselesi" başlığı altındaki yazılarını *Türk Yurdu*'nda yayımlamıştır. *Yeni Mecmua*, *Türk Sözü*, *Hak*, *Güneş*, *Şâir*, *Âşiyân* ve *Çınaraltı* dergilerinde estetik ve edebiyat konularıyla büyük şahsiyetler üzerine çeşitli yazılar yazmış, birer emek mahsulü olan araştırmaları ise Cumhuriyet'ten sonraki yıllarda *Hayat*, *İstanbul* ve *Türkiyat Mecmuası*'nda neşredilmiştir. Dil ve edebiyatla ilgili tartışmalarında Yekta Bâhir yanında Gök Alp ve Celâl Sâkıb takma adlarını da kullanan Ali Canip, Millî Edebiyat anlayışına karşı çıkanlara ağır cevaplar vermiş, ayrıca Türk edebiyatı tarihi üzerine yaptığı araştırmalarıyla kalıcı hizmetler ortaya koymuştur.

Eserleri. *Geçtiğim Yol* (şiir; İstanbul 1918), *Millî Edebiyat Meselesi ve Cenab Bey'le Münakaşalarım* (İstanbul 1918), *Edebiyat* (lise 1. sınıf ders kitabı; İstanbul 1926), *Epope ve Edebî Nevillerle Mesleklerle Dair Mâlûmat* (İstanbul 1927), *Leylâ ve Mecnun* (Fuzûlî'nin aynı adlı eserinin özeti; İstanbul 1927), *Nâimâ Tarihi* (seçmeler; İstanbul 1927), *Türk Edebiyatı Antolojisi* (İstanbul 1931), *Ömer Seyfeddin, Hayatı ve Eserleri* (İstanbul 1935, 1947; Yöntem'in diğer eserleriyle gazete ve dergilerde çıkan yazılarının bir listesi için bk. Filizok, s. 233-259). Ali Canip, Ömer Seyfeddin'in ölümünden sonra hikâyelerini ilk defa üç (İstanbul 1926-1927), daha sonra dokuz (*Ömer Seyfettin Külliyyatı*, İstanbul 1938) cilt halinde yayıma hazırlamıştır. Siyasî ve edebî hatıraları *Yakın Tarihimiz* dergisinde çıkmış (1962-1963), dergilerde kalan eski ve yeni Türk edebiyatıyla ilgili makaleleri Ahmet Sevgi ve Mustafa Özcan tarafından iki hacimli ciltte toplanmıştır (*Prof. Ali Cânip Yöntem'in Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri* [Konya 1995]; *Prof. Ali Cânip Yöntem'in Eski Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri* [İstanbul 1996]). Ogur Erol, *Ali Canip Yöntem ve Eğitim* adıyla bir doktora tezi hazırlamıştır (2008, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

BİBLİYOGRAFYA :

Ömer Seyfeddin, "Ali Cânib Bey", *Nevsâl-i Milli*, İstanbul 1914, s. 299-313; Nüzhet Hâşim, *Millî Edebiyata Doğru*, İstanbul 1918, s. 69-77; Sadedtin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul 1936, I, 407-414; a.mlf., *Ali Cânib: Hayatı ve Eserleri*,

İstanbul 1937; Kenan Akyüz, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1970, s. 641-642; Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri*, İstanbul 1984, I, 195-197; Rıza Filizok, *Ali Canip'in Hayatı ve Eserleri Üzerinde Bir Araştırma*, İzmir 2001; Fevziye Abdullah Tansel, "Ali Cânib Yöntem", *TTK Belleteri*, XXXII/125 (1968), s. 55-57; "Yöntem, Ali Canip", *TDEA*, VIII, 603-604.

ŞERİF AKTAŞ

YÖRGÜÇ PAŞA

(ö. 845/1442)

**II. Murad'ın lalası,
Rum beylerbeyi.**

Nerede ve ne zaman doğduğu hakkında bilgi yoktur. Tarih kitaplarında ve arşiv belgelerinde adı Yörgüç, Yörgeç, Yörgeç şeklinde geçer. Ancak kitâbelere ve mezar taşlarına göre adı Yörgüç, lakabı Celâleddin'dir. Kaynaklarda Yörgüç Paşa'nın şeceresine dair farklı bilgiler verilmektedir. Bazı araştırmalarda Amasya'da Atabekîye Medresesi'nin kurucusu Nâsirüddin Ahmed'in soyundan geldiği, adının Yörgüç b. Muînüddin Abdullah b. Şücaeddin İlyâs b. Hayreddin Hızır b. Ömer b. Atabek Nâsirüddin Ahmed olduğu kayıtlıdır. Ayrıca Yörgüç b. Gâzî Ali b. Gâzî Mihal Bey şeklinde bir şecere ortaya atılmış, asıl adının Yörüklüce olduğu ileri sürülmüştür. Amasya'da yaptırdığı caminin kitâbesinde, kendi mezar taşında ve vakfiyesinde babasının adı Abdullah şeklinde yazıldığından bütün bu şecerelerin doğruluğu şüphelidir. Baba isminden hareketle onun Slav asıllı olup adının Slavca Jorgiç'ten (Yorgi'nin oğlu) geldiği belirtilmiştir (Grissold, XVII/2 [1980], s. 72). Kitâbede geçen atabeg unvanı ise babasına ait değil muhtemelen kendisinin lalalığına yapılan bir atıftır.

Yörgüç Paşa'nın çok iyi bir tahsille yetiştiği anlaşılmaktadır. Nitekim Çelebi Sultan Mehmed, 1414 yılında on iki yaşındaki oğlu Şehzade Murad'ı Rum vilâyeti beyliğiyle Amasya'ya gönderince Yörgüç Paşa'yı da lalası sıfatıyla yanına vermişti. Amasya, Tokat, Sivas, Çorum ve Osmaniç bölgelerini içine alan Rum vilâyetinde o sırada İlhanlı döneminden kalan Moğol ve Türkmen nüfusu vardı. Göçebe halinde yaşayan bu kalabalık nüfusu merkezî bir idare altına almak güçtü. Bunun yanında bölgede yerli Türkmen aileleri de başı boş hareket ediyorlardı. Şehzade Murad, tedbirli ve kudretli bir şahsiyet olan lalası Yörgüç Paşa'nın yardımıyla burada huzuru sağlamaya çalıştı. Ancak Yörgüç Paşa'nın yıldızı Şehzade Murad'ın Osmanlı tahtına